

Vastaus vanhusneuvoston aloitteeseen 21.8.2024 senioripassin käyttöönotosta

Sivla 31.10.2024 § 104
2196/12.04.01/2024

Valmistelijat: vapaa-aikapalvelupäällikkö Katja Pohjoismäki p. 040 571 6556, hyvinvointikoordinaattori Tiina Riihinen, p. 050 384 8523

Jämsän vanhusneuvosto on jättänyt aloitteen yli 65-vuotiaille jämsäläisille suunnatun senioripassin käyttöönotosta (Jämsän hyvinvoivien senioreiden toimintamalli Senioripassi) ikäihmisten yksinäisyyden vähentämiseksi, toimintakyvyn ylläpitämiseksi ja osallistamiseksi. Aloitteessa todetaan, että senioripassi on kortti, jolla yli 65-vuotiaat saavat tiettyyn omakustannehintaan sovittuina aikoina käyttää kaupungin palveluita. Passin avulla kannustetaan ikäihmisiä liikkumaan säännöllisesti ja näin edistämään terveyttään ja toimintakykyään.

Passin vuosihinta esitetään asetettavan kohtuulliseksi, jotta mahdollisimman monella ikäihmisellä olisi mahdollisuus hyödyntää sen tarjoamia etuja. Aloitteen tekijöiden mukaan tämä madaltaa kynnystä osallistua liikunta- ja virkistystoimintaan erityisesti heille, joilla ei muutoin olisi varaa käyttää vastaavia palveluita.

Aloitteen tekijät kantavat huolta alueen ikääntyvän väestön mahdollisuudesta ja motivaatiosta oman terveytensä edistämiseen, kun yli 75-vuotiaiden uimahallietuus, maksuton käynti uimahallissa kerran viikossa, vuoden 2024 alusta loppui kaupungin talouden tasapainotusohjelmaan liittyen.

Aloitteessa todetaan senioripassin käyttöönoton tukevan hyvin myös Jämsän kaupungin strategisia tavoitteita elinvoimaisuuden lisäämisestä ja yhteisöllisyyden vahvistamisesta tarjoamalla laadukkaita ja saavutettavia palveluita kaikenikäisille asukkaille.

Senioripassin käyttöönotosta ja ehdoista vanhusneuvosto esittää seuraavaa:

- 1) Senioripassin omavastuun maksamisen jälkeen omistaja saa uimahalli Koskikaran avainkortin ja tarvittaessa ovikoodin kuntosaleille.
- 2) Senioripassi oikeuttaa uimahalli Koskikaran palvelujen käyttöön pääsymaksutta arkisin (ti-pe) klo 16 asti sekä kuntosaleille Länkipohjassa, Koskenpäällä ja Hallissa. Jämsän senioripassin käyttöoikeus Mäntän uimahalliin selvitetään Mänttä-Vilppula kaupungin kanssa.
- 3) Voimassaoloaika 12 kuukautta ostopäivästä.
- 4) Vuosihinnaksi senioripassille esitetään 60 euroa. Passin lataamishinta vuosimaksun lisäksi.
- 5) Senioripassin saa ostaa sinä vuonna, kun täyttää 65 vuotta.

Vastaus aloitteeseen

Yli 75-vuotiaat jämsäläiset ovat voineet käyttää uimahalli Koskikaraa tai Mänttä-Vilppulan uimahallia maksutta kerran viikossa 31.12.2023 asti. Etuus on poistunut molemmista uimahalleista talouden tasapainotusohjelman toimenpiteenä. Jämsän kaupunki on maksanut uimahallikäynnit elokuusta 2022 lähtien Jämsän Terveystalouden irtisanottua uimahallien käyttösopimuksen. Yli 75-vuotiaiden uimahallikäyntien kustannuksista vastasi kaupunginhallitus, ei sivistystoimiala. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että uimahallille kohdennettiin sisäisesti tuloja. Asia on merkityksellinen koska taloudenpidossa seuranta tehdään kaupungin subventiosta / uimahallin asiakas.

Eri kuntien uimahalleissa on senioripassin ja -kortin suhteen vaihtelevia käytänteitä. Passikäytänteitä on selvitetty Keski-Suomen, muiden Jämsän lähiuimahallien (Orivesi, Mänttä-Vilppula) sekä muiden Jämsän tyypillisten vertailukuntien (Pieksämäki, Varkaus, Heinola) suhteen yhteensä 11 kunnan osalta.

Kolmen em. vertailukunnan yli 65-vuotiaasta väestöstä 9-15 % on ostanut seniorikortin. Seniorikorttietuus on yleisimmin tarkoitettu yli 65-vuotiaille. Suurimmassa osassa vertailukuntia, joissa senioripassia vastaava etuus on käytössä, on mahdollista hankkia joko puolen vuoden / kevät- tai syyskauden passi tai koko vuoden passi, joka useimmiten oikeuttaa uimaan ja kuntosalille, mutta myös muunlaisia käytänteitä on. Selvityksen mukaan seniorikortin hinnat vaihtelevat 75 €-150 € / vuosi.

Kolmessa selvityksen kohteena olleista uimahalleista seniorikortin saavat +65-vuotiaiden lisäksi myös työkyvyttömyyseläkkeellä olevat. Osassa kuntia vastaavaa korttia tarjotaan myös erityisliikkuville (esim. vammaiset ja pitkäaikaissairaat) ja myös alennushintaisia juniorikortteja nuorille on käytössä. Jämsän tapaan myöskään Mänttä-Vilppulassa ei ole käytössä liikunnallista seniorikorttia tai -passia.

Nykyisin uimahalli Koskikaran hinnastossa alennushintaisiin lipputuotteisiin ovat oikeutettuja seuraavat kohderyhmät: eläkeläiset, työttömät, varusmiehet, vammaiset, invalidit, yli 5-vuotiaat lapset ja opiskelijat. Alennushinta koskee niin yksittäislippua kuin sarja- ja kausikorttejakin. Pääsymaksu sisältää allasosaston ja kuntosalin käytön sekä uimahallin omana toimintana toteutetut ohjatut kuntosalin- ja vesijumpparyhmät. Ko. ryhmät on suunnattu erityisesti ikääntyneille ja / tai erityistä tukea tarvitseville. Sivistystoimialan hinnaston mukaisesti myös Kuoreveden ja Länkipohjan kuntosaleille on alennetut kausimaksut (1 kk, 3 kk tai 6 kk) eläkeläisille ja opiskelijoille. Koskenpäällä ei ole kaupungin ylläpitämää kuntosalia.

Mikäli senioripassi otetaan käyttöön uimahalli Koskikaran palveluihin ja / tai Kuoreveden ja Länkipohjan kuntosaleille, yhdenvertaisuusperiaatteeseen viitaten muut tällä hetkellä alennushintaisiin lipputuotteisiin oikeutetut ei-työssäkäyvät ryhmät asettuvat eri asemaan. Selvää on, että passin käyttöönottoselvitys tulee tehtäväksi vähintään vammaisiin ja invalideihin kohdentuvana.

Keski-Suomen liiton tilasto- ja ennakointitietojen mukaan vuonna 2023 jämsäläisten yli 65-vuotiaiden prosenttiosuus väestöstä oli 35 % eli yli 65-vuotiaita jämsäläisiä oli hieman vajaa 6 700 henkilöä (65-74 -vuotiaita 3 338 ja yli 75-vuotiaita 3 318).

Väestöennusteen mukaan vuoteen 2030 mennessä yli 65-vuotiaita Jämsässä on hieman vajaa 7 000 henkilöä (yli 75-vuotiaiden määrä nousee ja 65-74 -vuotiaiden määrä puolestaan laskee). 15-64 -vuotiaiden (suurin osa työkäisiä) määrä Jämsässä oli vuonna 2023 hieman yli 10 000 henkilöä ja vuoteen 2030 mennessä tämän ikäisten määrän ennustetaan laskevan noin 8 600 henkilöön.

Vertailukuntien (Pieksämäki, Varkaus, Äänekoski) seniorikorttien ostomäärien perusteella voidaan arvioida, että n. 10-15 % jämsäläisistä yli 65-vuotiaista saattaa ostaa 60 euron vuosihintaisen seniorikortin. Tästä tuloja arvioidaan kertyvän tällä hetkellä n. 40 000 -60 000 €, mutta tulonmenetystä muiden etenkin ale-korttituotteiden osalta on odotettavissa. Vuonna 2022 uimahallin aikuisten alennushintaisista tuotteista tuloja kertyi yhteensä n. 61 000 € ja vuonna 2023 n. 71 000 €.

Jos seniorikortti otetaan käyttöön, toteutuu näistä tuloista jatkossa arviolta vain n. 20-30 % eli n. 12 000 €-21 000 €. Alennushintaisten tuotteiden ostajista ainoastaan yli 5-vuotiaiden lasten osuus on todennettavissa, joten eläkeläisten osuus jää pelkän arvion varaan. Tästä syystä tulonmuodostuksen arviointi on haastavaa eikä yllä esitettyä arviota ja laskelmia voida pitää aukottomana.

Senioripassin käyttöönoton myötä myös normaalihintaisten lipputuotteiden myynnin voi arvella jonkin verran vähentyvän, koska osa 65 vuotta täyttäneistä on tällä hetkellä vielä työelämässä. 60 € hintaisen senioripassin käyttöönotto todennäköisesti vähentää uimahallin vuosittaista tulo-kertymää tällä hetkellä muutamista tuhansista euroista reiluun kymmeneen tuhanteen euroon ja väestön ikärakenteen muutoksen (mm. työkäisten määrän väheneminen) myötä tulevaisuudessa enemmänkin. Jos passin hinta sen sijaan on korkeampi esim. 80-100 € ja passin ostajia 10-15% kohderyhmästä, on tuloja todennäköisesti odotettavissa nykyistä enemmän.

Tulonmuodostuksen ja kuntalaisten senioripassin ostokäyttäytymisen arviointi on erittäin haastavaa ja huonosti ennustettavissa. Mikäli senioripassi otetaan käyttöön, voi toimintatavasta muodostua taloudellinen riski.

Käyttöönottoa harkittaessa on huomattava, että muut ei-työssäkävien ryhmiin kuuluvat saattavat tehdä vastaavia aloitteita edullisemman liikuntakortin/-passin käyttöönotosta, jolloin taloudellisen riskin suuruus todennäköisesti kasvaa. Aiemmin todetusti käyttöönotto tulee selvittää vähintään vammaisten ja invalidien osalta.

Kaupungin talousarvion valmisteluohjeen mukaisesti taksojen ja maksujen rakennetta on tarkistettava kustannustasoa vastaavaksi. Tavoitteena on saada vähintään omakustannushinta lainsäädännön sen salliessa. Edullisen

senioripassin käyttöönotto on vastoin talousarvion laadintaohjetta. Nykyisin uimahallin aleryhmän vuosikortti maksaa 285 euroa (käyttöaika käytännössä 10 kuukautta uimahallin kesäajan huoltosulun vuoksi). Kuoreveden ja Länkipohjan kuntosalien vuoden käyttöoikeus maksaa eläkeläiselle 180 euroa.

Mänttä-Vilppulan kaupungin kanssa on keskusteltu Jämsän mahdollisen senioripassin käytöstä Mäntän uimahalliin. Jämsän kaupungin tulee tehdä sopimus Mänttä-Vilppulan kaupungin kanssa senioripassilaisten uinneista. Senioripassia on mahdollista käyttää Mäntän uimahallissa, mutta jokaisesta senioripassiuinnista laskutetaan Jämsän kaupunkia kertakäyntihinta 10 % alennuksella. Mäntän uimahallin kertalippu on tällä hetkellä aikuiselta arkisin ennen klo 14.30 6 € ja muina aikoina 7,50 €. Jokaisen senioripassiuinnin kertamaksu 10 prosentin alennus huomioituna olisi siis 5,40 € / 6,75 €.

Jämsän väestö noin 15 kilometrin säteellä Mäntän uimahallilta on tällä hetkellä reilu 500 henkilöä, joista noin 200 on yli 65-vuotiaita. Yhdenvertaisuus huomioiden tuleeko selvitettäväksi myös esim. Länkipohjassa asuvien jämsäläisten senioripassin käyttöoikeus Oriveden uimahalliin.

Mikäli senioripassi otetaan käyttöön ja sen käyttöä laajennetaan naapurikuntien uimahalleille ja/tai kuntosaleille, muodostuu muiden kuntien palvelujen senioripassikäytöstä kustannuksia Jämsän kaupungille. Ratkaistava on, mihin toimintoon nämä kustannukset kohdennetaan.

Aloitteeseen vastauksen valmistelu ei ole mahdollistanut senioripassin kassajärjestelmän vaatimien muutosten selvittelyä.

Senioripassin käyttöönotolla on monia myönteisiä puolia, joita aloitteen tekijätkin ovat tuoneet esille. Passi voi kannustaa ikäihmisiä säännöllisempään, liikkumissuosituksella täyttävään fyysiseen aktiivisuuteen, josta on terveyden, hyvinvoinnin ja itsenäisen toimintakyvyn kannalta vielä enemmän hyötyä kuin satunnaisesta liikunnan harrastamisesta. Liikunnan tehosta on näyttöä monien pitkäaikaissairauksien ennaltaehkäisyssä, hoidossa ja kuntoutuksessa.

Ikäihmisten kaatumistapaturmat aiheuttavat sekä inhimillistä kärsimystä että merkittäviä kustannuksia yhteiskunnalle. Kaatumistapaturmien ja -vammojen (esim. lonkkamurtumat) ennaltaehkäisyssä erityisen tehokkaaksi on osoittautunut lihasvoima- ja tasapainoharjoittelu, vaikkakin mikä tahansa säännöllinen liikunta vähentää kaatumisten riskiä. Lihasvoima-, tasapaino ja notkeus-/liikkuvuusharjoittelua suositellaan yli 65-vuotiaille vähintään 2 kertaa viikossa. Kaatumisten ennaltaehkäisyyn lisäksi voimaharjoittelulla on myös muita suotuisia vaikutuksia ikäihmisten terveyteen, arjen toiminnoista suoriutumiseen ja sitä kautta myös elämänlaatuun.

Uimahallikäynti oheistoimintoineen on monelle ikäihmiselle tärkeä sosiaalinen tapahtuma, jolla on myönteisiä vaikutuksia myös mielen

hyvinvointiin ja esimerkiksi yksinäisyyden kokemuksen lievittymiseen. Myös liikkuminen itsessään vaikuttaa suotuisasti mielen hyvinvointiin useiden mekanismien kautta ja liikuntaharjoittelua käytetään enenevässä määrin myös esim. masennuksen hoidossa lääkehoidon ja psykoterapian rinnalla.

Liikunta on yhteydessä myös kognitiivisten toimintojen (mm. muisti, oppiminen, toiminnanohjaus, ongelmanratkaisutaidot) parempaan säilymiseen ikääntyessä ja myös jo muistisairauteen sairastuneelle liikunta on hyödyllistä liikkumis- ja toimintakyvyn parantamiseksi.

Vesiliikunta on hyvä liikuntamuoto niveloireisille, joille muunlainen liikunta saattaa ainakin akuuttivaiheessa olla kipujen vuoksi mahdotonta. Vesi antaa mahdollisuuden tehokkaaseen kestävyys- ja lihaskuntoharjoitteluun (uinti, vesijuoksu, vesijumppa) ilman niveliin kohdistuvaa rasitusta.

Monet näistä myönteisistä seikoista pätee myös niihin käyttäjäryhmiin, jotka ovat oikeutettuja uimahallin alennushintaisiin lipputuotteisiin.

Yhdeksi senioripassin eduksi voidaan lukea myös se, että sen käyttöönotto todennäköisesti parantaa uimahallin käyttöastetta arkipäivien, jolloin asiakkaita nykyisellään on keskimäärin vähemmän kuin iltaisin tai viikonloppuisin.

Mikäli senioripassi otetaan käyttöön, tulee ratkaista taloudellisen vastuun kohdentaminen kaupunkiorganisaatiossa. Mikäli vastuu kohdentuu uimahallin kustannuspaikalle, saattaa edullisen senioripassin käyttöönotto aiheuttaa korotuspaineita muiden lipputuotteiden osalta, jotta uimahallin tulotavoite saavutetaan.

Vaikka Jämsän kaupunki on luopunut yli 75-vuotiaiden uintietuudesta, niin kaupunki tarjoaa vielä useita huokeita mahdollisuuksia ikäihmisille toimintakyvyn ylläpitoon. Sivistystoimen hallinnassa olevien tilojen maksuvapautus koskee eläkeläisten säännöllistä ohjattua toimintaa jämsäläisten yhdistysten, järjestöjen ja vapaamuotoisten toimintaryhmien tekemien vakiovuorovarausten osalta (esim. vertaisohjaajan toimesta kokoontuvat liikuntaryhmät). Maksuvapautus ei koske pelkästään eläkeläisten ohjattua liikuntatoimintaa, vaan myös muuta ohjattua toimintaa esim. eläkeläisjärjestöjen tai potilasyhdistysten toimesta. Jämsässä on laajasti ikäihmisille suunnattua järjestö- ja yhdistystoimintaa, johon pääsee usein mukaan kohtuullisella jäsenmaksulla ja / tai osallistumismaksulla. Ohjattuihin toimintoihin osallistuminen lisää ikäihmisten sosiaalisia kontakteja vähentäen yksinäisyyttä ja voi vahvistaa toimintakykyä kokonaisvaltaisesti.

Uimahalli Koskikaran ja kaupungin kuntosalien hinnastoissa on, kuten aiemminkin on jo todettu, tavanomaista aikuisten lippuhinnoittelua edullisempi vaihtoehto eläkeläisille ja muille ei-työssäkäyville asiakkaille. Uimahalli Koskikaran eläkeläisten ja muiden erityisryhmien ohjattuun toimintaan osallistumisesta ei peritä erillistä ohjaustoiminnan maksua vaan ryhmiin voi osallistua uimahallin sisäänpääsymaksulla.

Jämsän työväenopiston kurssitarjonta on laaja ja iso osa kursseista on erityisesti ikäihmisille suunnattuja. Lisäksi opisto myöntää opintoseteleitä osaan kursseistaan (á 30 € yksi per asiakas) työttömille, eläkkeellä oleville, yli 63-vuotiaille sekä henkilöille, joilla ei ole perusopetuksen jälkeistä koulutusta. Opintoseteliin oikeuttavissa kursseissa on mukana myös liikuntakursseja. Opistosetelin myötä kursseille osallistuminen on huokeaa.

Kiitämme aloitteen tekijöitä ikäihmisten hyvinvoinnin ja osallisuuden kannalta tärkeän asian esiin nostamisesta.

Aloite on nähtävillä kokonaisuudessaan sähköisessä kokousjärjestelmässä.

Vapaa-aikapalvelupäällikkö selvitti asiaa kokouksessa.

Toimivalta, johon päätös perustuu:

Hallintosääntö 28 § Lautakuntien ja liikelaitosten johtokunnan tehtävät ja yleinen toimivalta

Ehdotus

Sivistystoimenjohtaja Leena Kilpeläinen

Sivistyslautakunta hyväksyy vanhusneuvoston aloitteeseen seliteosan mukaisen vastauksen annettavaksi kaupunginhallitukselle.

Sivistyslautakunta toteaa, että aloitteessa esitetyn toimintatavan ja kaupungin nykyisen taloustilanteen välillä on ristiriita.

V. 2025 talousarvio on valmisteltu pitäytyen uimahallin nykyisissä lipputuotteissa ja niiden hinnoittelussa ml. valtuuston päättämän talousohjelman edellyttämät hintojen korotukset.

Yhdenvertaisuusperiaatteen toteutumisen varmentamiseksi passin käyttöönotto edellyttää seliteosassa todettuja lisäselvityksiä.

Passin käyttöönottoon sisältyvä taloudellinen riski ja lisäkustannukset senioripassin käytöstä muiden kuntien ylläpitämässä uimahalleissa on ratkaistava vrt. aiempi käytäntö yli 75-vuotiaiden uimahallituudessa.

Mikäli kuitenkin ylemmissä toimielimissä päädytään käyttöönottoon, asia vaatii valmistelua ja riittävän valmisteluajan ml. ehdotuksessa todetut lisäselvitykset.

Päätös

Keskustelun aikana Saara Peutere-Heikka teki esittelijän ehdotuksesta poikkeavan esityksen:

Esitän, että Jämsän kaupunki ottaa käyttöön vanhusneuvoston esittelemän senioripassin 1.9.2025 alkaen. Senioripassin hinnaksi esitän 70 € / vuosi. Muuten esitän käyttöehdoiksi samat kuin vanhusneuvoston esityksessä. 70 € / vuosi on edullinen verrattuna nykyisiin lipputuotteisiin ja tarvittaessa käyttäjä voi ostaa erillisiä lipputuotteita iltaisin ja viikonloppuisin senioripassin lisäksi. Senioripassi on tärkeä fyysisen ja psyykkisen kunnon sekä sosiaalisten suhteiden ylläpitäjänä.

Esitystä kannatti Veli-Erkki Ruotsalainen.

Koska oli tehty esittelijän ehdotuksesta poikkeava kannatettu esitys, tuli suorittaa äänestys. Äänestystavaksi päätettiin nimenhuutoäänestys.

Äänestysjärjestys: Esittelijän ehdotusta kannattavat ilmaisivat "jaa" ja Saara Peutere-Heikan esitystä kannattavat ilmaisivat "ei".

Suoritettussa äänestyksessä esittelijän ehdotus sai neljä (4) ääntä (Jyrki Niittymaa, Heikki Paavisto, Pauliina Kokko ja Mira Viinijärvi).

Saara Peutere-Heikan esitys sai neljä (4) ääntä (Saara Peutere-Heikka, Aki Lemmetyinen, Jouko Norvapalo, Veli-Erkki Ruotsalainen).

Puheenjohtaja totesi äänestystuloksen (4-4). Äänten mennessä tasan puheenjohtajan ääni ratkaisee. Sivistyslautakunnan päätös on esittelijän ehdotuksen mukainen.

Vapaa-aikapalvelupäällikkö Katja Pohjoismäki poistui asian käsittelyn jälkeen.